

Jordi Soldevila i Roig
Enric Vicedo i Rius

Els moviments socials contemporanis

Treball, solidaritat i lluita a les terres de Lleida

Presentació de Manuel LLADONOSA

25 anys
llegint junts
Pagès editors

 INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

© del text: Jordi Soldevila i Roig i Enric Vicedo i Rius, 2015
© de la presentació: Manuel Lladonosa i Vall-llebrera, 2015

© d'aquesta edició:

Pagès Editors, S.L., 2015

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Institut d'Estudis Ilerdencs, 2015

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Plaça de la Catedral, s/n - 25002 Lleida

fpiei@diputaciolleida.cat

www.fpiei.cat

Primera edició: abril de 2015

ISBN (Pagès Editors): 978-84-9975-603-5

ISBN (IEI): 978-84-96908-96-3

DL L 330-2015

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L

www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

Presentació

Els moviments socials a les terres de Lleida són coneguts de manera fragmentària i desigual. Aquesta ha estat la raó que l'Institut d'Estudis Ilerdencs encomanés als autors una obra de conjunt que permetés de resseguir de manera sistemàtica el que s'ha esdevingut a les comarques lleidatanes als temps contemporanis en aquest àmbit. Durant força temps l'atenció dels estudiosos es va decantar cap a la història del sindicalisme industrial i del moviment obrer i això segurament deixà marginat aquest camp de recerca a les nostres terres perquè se les considerava agràries. Els progressos dels estudis agraris i una major obertura d'objectius i metodologies en l'estudi del moviment obrer feu que aquest esdevingués social i que s'hi incorporés plenament l'activitat dels camperols. D'una altra banda, el predomini de les activitats rurals no comportava que no existís una indústria entre nosaltres, sovint dispersa o de menor volum que la del litoral català, si bé també amb un impacte important com la hidroelèctrica.

La història social, això no obstant, ha anat eixamplant el seu abast fins incloure àmbits com familiar, de gènere, moviment veïnal o mediambiental, per esmentar-ne alguns. Els congressos d'història agrària d'Alguaire, organitzats pel Departament d'Història de la Universitat de Lleida i el Patronat Josep Lladonosa i Pujol de la mateixa vila, en són un testimoni. Aquest fet ha contribuït decisivament a donar relleu a totes les comarques i viles i a la microhistòria, però també fa més difícil una visió de conjunt, sobretot si aquesta ha de ser breu i divulgativa. Per aquesta raó ens hem centrat bàsicament en els moviments agraris i urbans, a càrrec respectivament d'Enric Vicedo i Jordi

Soldevila, si bé en el transcurs d'aquesta obra, i a mesura que ens atansem als temps recents, s'obren diversos àmbits nous de treball. El que presentem, doncs, és una introducció i una aproximació a l'estat dels nostres coneixements d'acord amb la bibliografia i la recerca, especialment la investigació dels nostres autors. Amb el reconeixement dels diversos precedents, la cronologia arranca de finals del segle XVIII i, sobretot, de la Guerra del Francès (1808-1814) i arriba fins al final de la transició democràtica posterior al final de la Dictadura franquista, cap a 1980, aproximadament.

El punt de partida ha estat la situació de la societat generada pels canvis que va comportar la penetració progressiva del capitalisme i l'individualisme econòmics, l'impacte de la revolució tecnològica, però també els canvis en l'estructura estatal després de 1714, l'absolutisme monàrquic i la seva alternativa, la reforma liberal. Els moviments socials exposats en aquest llibre evolucionen d'acord amb aquest context i els condicionaments de la vida material, cultural i religiosa. No neixen amb una ideologia que podem creure revolucionària i de proclamació d'un ideari d'igualtat, sinó que sovint es manifesten en forma de protesta pels preus dels cereals, la fiscalitat (els "consums") o les quintes. Tampoc no es manifesten únicament de manera autònoma. Enric Vicedo ha destacat de força anys ençà el paper sindicalista d'una confraria de trets religiosos com la Confraria de Llauradors. En altres moments hem de veure la connexió entre liberalisme, republicanisme i malestar social, com indica Jordi Soldevila.

Hauríem de tenir present el que assenyala Enric Vicedo per al món agrari en començar la seva aportació en aquest camp: a diferència del que s'esdevé en els temps presents, que la conflictivitat és coneguda per tota la població i que qualsevol dificultat o crisi és seguida per anàlisis periodístics o de les ciències socials, quan prestem la nostra atenció al segle XVIII i bona part del XIX hem de cercar en la documentació, sovint oficial, "indicis de disconformitat o de desobediència de la pagesia, que revelen conflictes latents o bé conjunturals". (...) Quants pallers s'han cremat dels quals mai no tindrem notícia!"

Observem així una primera etapa que va de finals del segle XVIII al Sexenni democràtic de 1868-1874 que els autors han plasmat a la primera part del llibre sobre “el conflicte social en la transició de l’antiga societat a la nova.” És una època de crisi del règim senyorial i de penetració del capitalisme, amb formes de canvi i de resistència, consolidació de la propietat privada de la terra i dels mitjans de producció, el malestar davant la usura, la lluita pagesa contra el delme i els motins de les quintes. Aviat els diversos malestars o reivindicacions s’expressaran de manera més articulada en termes polítics a través de plantejaments liberals, sobretot, el 1820-1823 i després de 1833. Sempre, tanmateix, hi trobem, amb un llenguatge o un altre, exigències participatives de diferents grups socials que no accepten les estratègies senyorials, el capitalisme agrari, l’organització absolutista del municipi o també les noves formes institucionals. Això darrer ho veurem en les resistències locals al procés desamortitzador o la resistència de les comunitats a la pèrdua dels bens comunals a la muntanya al segle XIX. El xoc entre carlins i liberals també és un reflex d’una transició i desajust socials.

La revolució o reforma liberal va presidir un canvi material i social, el signe més visible del qual fou la desamortització i la supressió dels drets senyorials. Però el liberalisme va significar una politització dels conflictes anteriors i dels nous que sorgien per les noves condicions de la societat i de la seva estratificació. El liberalisme moderat i progressista tenia el seu rerefons social, com també el nucli més radical del progressisme que desembocaria en el republicanisme. És un fet significatiu que la primera societat de socors mutus de la qual ha romàs algun testimoni escrit fos creada el 1853 per un republicà, Ramon Castejon. Però la societat continuava tenint les seves veus al marge de la institucionalització, com es veurà al motí dels consums del 1865.

A partir del Sexenni democràtic (1868-1874) s’enceta un segon període en el qual ja podem parlar clarament de sindicalisme i de moviment obrer adscrit a les internacionals que aniran conformant-se.

En entrar el segle xx, a les primeres dècades, es dóna una major realitat industrial, com el Canal de Pinyana, la construcció del Canal de Seròs i dels pantans de la Canadenc. El que s'esdevé en la Catalunya més industrialitzada de malestar social té el seu ressò a Lleida, com succeeix amb els fets de la Setmana Tràgica que subratlla Jordi Soldevila o la vaga de la Canadenc del 1919 que té el seu pròleg a Camarasa. Anarcosindicalisme, socialisme i comunisme es manifestaran a les terres de Lleida amb una incidència i evolució desigual i complexa, com es veurà. En l'evolució d'alguns militants cap al comunisme serà cabdal el paper de Maurín. La dictadura de Primo de Rivera en dificultarà o en frenarà l'organització, però el dens panorama del moviment social té ja les seves bases. Durant la Segona República el moviment obrer i pagès mostraran una gran vitalitat a la ciutat de Lleida, els pobles i el camp.

Aquest període que podem recórrer entre 1868 i 1939 i que els autors han estudiat a la segona part ("Conflictivitat social i noves formes associatives (1868-1920)") i tercera ("La radicalització dels moviments socials (1915-1939)") ens permet d'observar la maduresa ideològica i organitzava dels moviments socials. Ho hem esmentat en l'obrerisme. En el món rural es dóna igualment una conflictivitat social, especialment la lluita per la propietat de la terra, i noves formes associatives, entre les quals les cambres agràries, les cooperatives i els sindicats, que expressen una gran creativitat i desmenteixen el tòpic de l'individualisme pagès. Les lluites a les terres dels canonges i beneficiats o la importància del Canal d'Urgell i els conflictes que s'hi generaran, com l'oposició al pagament del novè, és una altra realitat estudiada. Finalment, veurem l'experiència de la guerra civil tant al camp com a la ciutat, incloses les col·lectivitzacions.

El final de la guerra civil (1936-1939) va obrir una altra etapa que es correspon amb la part quarta d'aquesta obra ("Dictadura, resistència i recuperació i renovació dels moviments socials (1939-1980)") de supressió de les organitzacions de classe, de la mateixa manera que les polítiques com l'autogovern català. S'obrí un cicle llarg de quasi

quaranta anys de dictadura. Però no s'apagaren les veus dissidents a cavall dels conflictes i contradiccions de la nova situació. De més a més que els sindicats, partits, el règim democràtic i l'autonomia catalana fossin suprimides plegades també va afavorir que tots quatre aspectes es relliguessin en el moviment de resistència i oposició a la Dictadura d'una manera que probablement no s'havia produït en el passat. Quan morí Franco i s'encetà la transició la democràcia, l'autonomia, la llibertat política i sindical emergiren conjuntament.

La història, entre 1939 i la transició democràtica, posa la seva mirada sobre les organitzacions oficials del camp (“hermandades de labradores y ganaderos”, cambres agràries) o les comunitats de regants, que se situaren entre la submissió al règim polític vigent i la defensa dels interessos pagesos, i sobre les manifestacions de resistència camperola que quallaren en la Unió de Pagesos o la reivindicació dels drets dels pagesos davant dels canonges i beneficiats que tornà a sorgir als anys 1960 amb el ressò que li donaren quatre sacerdots que redactaren el llibre famós de *¿Concilio o rebeldía? Los latifundios clericales de Lérida*. Al llarg de la dictadura s'anà conformant una resistència política i social plural, que partia de les organitzacions clandestines, però també de nous espais generacionals i professionals i de moviments catòlics renovadors (HOAC, JOC, etc.). Es desplegà un moviment sindical nou (Comissions Obreres, Comissions Pageses, abans que la Unió de Pagesos prengué un fort relleu a les comarques lleidatanes i alguns assajos organitzatius, com les Comissions Obreres Democràtiques, que no quallà). La UGT i la CNT aparegueren també en l'escenari sindical a mesura que avançaren els anys setanta del segle xx, amb més èxit de la Unió General de Treballadors que de la CNT, que va experimentar majors dificultats de recuperació.

Un fet rellevant, tanmateix, és el sorgiment del moviment veïnal, ja amb exemples dels anys cinquanta i, especialment, els seixanta, del qual les nostres terres mostraren una capacitat pionera notable. El feminisme fou una altra mobilització que prengué força en els anys setanta i vuitanta. Ara bé, les planes dedicades a l'etapa després de

1975 són un pròleg. El que ha succeït després de 1975 demana una obra específica i eixamplar encara més l'abast d'allò que considerem social. Caldrà estudiar els moviments ecologistes i les noves mobilitzacions urbanes, fins i tot manifestacions de cultura popular connectades amb una consciència reivindicativa. Els nous reptes de les solidaritats pageses i urbanes com s'indica a l'epíleg final. El nostre llibre té un marc precís: ha de ser divulgatiu i breu. Els autors hi han introduït lectures i recerca.

Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

Capítol 1

La crisi del règim senyorial i la penetració del capitalisme. Innovació i resistència (1808-1868)

El coneixement dels moviments socials en el món rural en etapes llunyanes —com és la que abasta l'etapa final de la crisi de la societat senyorial i la penetració progressiva però cada cop més determinant del capitalisme agrari— es basa en la documentació conservada i que hagi pogut ser consultada. Per això hem de ser curiosos a oferir els resultats. I també en la utilització del llenguatge: hauríem de parlar en ocasions de conflictivitat social i, en altres situacions, d'indicis de disconformitat o de desobediència de la pagesia, que revelen conflictes latents o bé conjunturals. A diferència de la nostra societat, en què de seguida qualsevol fet puntual és conegut i vist per tota la població, quants actes que poden visualitzar una conflictivitat mai no seran coneguts! Quants pellers s'han cremat dels quals mai no tindrem notícia!

La documentació que emprarem és molt sovint pública, tot i que a voltes hagi estat consultada en un arxiu privat. Per exemple, molta documentació sobre el conflicte dels delmes prové de l'Arxiu Capitular de Lleida, tot i que els documents són sovint còpies de la documentació presentada per les parts a la Reial Audiència de Catalunya, ubicada a Barcelona. Quan la premsa faci presència en la societat d'una manera generalitzada incorporarem una font privada que ens informarà dels conflictes més destacats, però això ja serà més habitual cap a la segona meitat del segle XIX i etapes posteriors.

Entrant ja en matèria, i per emmarcar l'inici del nostre estudi, recordem que, tal com va mostrar Albert Cots,¹ tant en el període 1751-1808 com en el de 1808-1837 la Catalunya occidental és, juntament amb el litoral i el prelitoral, la zona catalana amb més conflictivitat segons les fonts. Per al primer període l'autor mostra que, a finals del segle XVIII i començament del XIX, hi ha una diversitat de conflictes a l'Urgell per manca de pagament de drets per part de la pagesia o bé la discussió dels monopolis senyorials. En el segon període la conflictivitat de la Catalunya occidental incorpora la Segarra, que havia tingut poca presència en el primer període.

Enric Vicedo ha mostrat diversos conflictes en el pagament del delme durant el darrer terç del segle XVIII, entre els quals destaca el conflicte dels pagesos de Lleida, emmarcats dins la Confraria de Llauradors, enfront el Capítol de canonges i el degà de la Catedral, i un conflicte semblant entre els veïns de les Borges Blanques i la mateixa institució.² A Lleida, l'Ajuntament era de perfil aristocràtic amb contactes amb la burgesia i hagué de ser una confraria inicialment religiosa qui defensés els interessos del comú i la lluita antidelme. A les Borges Blanques fou l'Ajuntament qui encapçalà la lluita contra els canonges.

Des de mitjan segle XVIII fins a mitjan segle XIX la Confraria de Llauradors jugarà un paper important a Lleida. Fundada el 1395 sota l'advocació de la Verge dels Llauradors, tenia la seu a l'església de Sant Llorenç. Des de principis del segle XVIII començà a preocupar-se per temes econòmics i socials, fins al punt que a mitjan segle XVIII tots els plets, segons l'informe del municipi que seguim,³ eren encetats

1. COTS I CASTAÑÉ, A. (1983), "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)", *Estudis d'Història Agrària*, 6, pp. 241-268.

2. VICEDO RIUS, E. (1991), *Les terres de Lleida i el desenvolupament català del set-cents. Producció, propietat i renda*. Barcelona: Crítica; íd. (1993), "La conflictividad en las *Terres de Lleida* en el siglo XVIII. La respuesta campesina a la detracción señorial y la lucha por el acceso a los recursos", *Áreas (Estructura agraria y conflictividad)*, 15, pp. 99-111.

3. Informe de l'Ajuntament de Lleida contra la Confraria de Llauradors, 3 de juny de 1792, registre 517, ff. 65-67, secció Consells Generals, Arxiu Municipal de Lleida (AML).

per la confraria, fins i tot, en una junta, s'havia pronunciat la frase "Quien se sienta gravado del catastro que lo diga". Entre 1769 i 1786 fou suprimida, de manera que quan s'inicià el plet antidelme en començar el darrer terç del segle XVIII la Reial Audiència denegà que fos presentat per la confraria, ja que estava prohibida per les seves accions contundents, tot i que treballava sense cap problema en la clandestinitat. Les seves accions devien posar molt nerviosos els regidors de Lleida per escriure:

Fermentaba en aquel tiempo [*mitjan segle XVIII*] en ella el espíritu de partido, de anarquía, y quizás de sedición, como no será difícil de comprender considerando con qué insolencia la plebe alistada en dicha Cofradía cometió los mayores atentados y desórdenes en esta ciudad... La plebe de Lérida y la Cofradía de Labradores es una misma e idéntica cosa.

En aquest mateix document de 1792 l'Ajuntament parlava d'una afiliació de més de tres mil membres, xifra considerable si considerem que cinc anys abans el Cens de Floridablanca donava per Lleida una població de 10.714 habitants. I afegia que

...casi todos los vecinos serán cofrades, pues son muy pocos los que no tienen alguna porción de tierra propia aun entre los artesanos que entre el común de vecinos y el gremio habrá cortísima diferencia.

Durant l'etapa de la reforma agrària liberal, en síntesi el període considerat en aquest capítol, la confraria anà perdent empena i afiliació i apareix en ocasions defensant els interessos pagesos però des d'una òptica que s'anava adaptant progressivament a les noves regles del joc capitalista, un cop superada la conflictivitat antisenyorial.

CONSOLIDACIÓ DE LA PROPIETAT PRIVADA I ALTERNATIVES PAGESES

Els precedents

Des de l'etapa medieval d'establiment del règim senyorial a Catalunya (segle XI) —i en el cas de la Catalunya Nova des del segle XII amb el repoblament cristià— els espais agraris són controlats, en ter-

mes generals, per la classe senyorial. En alguns casos, com seria la major part del terme de Lleida —excepció feta de l'àrea anomenada la Corda de Gardeny, originàriament dels templers—, els repobladors reben terres i aigües sense estar sotmesos a cap senyoria. Però en general, fins i tot els espais comunals, d'aprofitament comú, s'incorporen a la reserva senyorial. Amb el temps, i fruit de les relacions senyors/pagesia en determinades conjuntures amb dificultats, tornen a mans pageses una part dels usos i béns comunals, amb censos simbòlics o bé molt reduïts. Eva Serra ha mostrat com l'emfiteusi facilitava aquest tipus de cessions.⁴ Disposem d'exemples: el Comanador de Torres de Segre concedirà al comú del poble la Vall d'en Gort amb un cens d'una tassa d'aigua. El comú de Rosselló tenia establert el lloc d'Alcanyisser, també dels hospitalers, a cens de 2,5 lliures, un empriu per la mateixa quantitat i el terme de Grallerol a cens de 12 faneques de blat mesura de Montsó. I el comanador de Barbens havia acensat la quadra de Seana per a l'alimentació del contingent ramader.⁵ Però el creixement demogràfic de la segona meitat del segle XVIII es traduí en una necessitat d'ampliar la superfície de cultiu. La quadra de Seana fou objecte d'un conflicte entre el comú i veïns, de Barbens, que defensaven la posada en cultiu per afavorir els veïns, a més de reduir l'endeutament de la població, i Ramon Gras i Pere Martí, exbatlle i carnisser respectivament, que defensaven els seus interessos ramaders.

Sabut per estos señors [*els sota-signants*] esta idea, y feta càrrega de lo molt convenient era lo donar terras a qui no ne tingués; y aquí ne té per a què pogués plantar vinya prop; a fi de escivar robos de raïms y lleña: Acordaren lo proporsarho al ajuntament dien que convenia traurne 300 jornals...

La gent sens excepció de persona estant vocejant que si això se destorba, sen aniran a llaurar dit erm per ser cosa de particulars, y aixís que no és de rahó, que per dos se privi de tan gran benefici, no sols a pobres, però àdhuc als aco-

4. SERRA, E. (1983), "Notes sobre els orígens i l'evolució de l'emfiteusi a Catalunya", *Estudis d'Història Agrària*, 7, pp. 127-138.

5. Capbreu de Barbens (1782), Armari 8, volum 6; Capbreu de Rosselló (1790), Armari 11, lligall 1; Capbreu de Torres de Segre (1767), Armari 19, volum 2, secció Sant Joan de Jerusalem, Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

modats. Nosaltres, temerosos de un tumulto, ja en la efectuació de llaurar de antojo, com contra dit carnicer, (qui los té agrassats de anys, y especialment de la batllia passada, al qual ja li arrencaren la ortalissa, li esbarriaren per terra lo fruit segat y demás)...⁶

Aquell procés històric de recuperació parcial dels drets i béns comunals per part de la pagesia catalana començarà a experimentar un canvi cap a finals del segle XVII. Aquest període neoforal protagonitza l'inici de la privatització dels comunals, com han mostrat diversos estudis sobre diverses regions catalanes⁷ i el cas de Barbens palesa.

També succeirà així a Lleida. Disposem d'una recopilació municipal del terme de Lleida, en la qual es quantifica, per 1692 i 1763, les terres comunals que estan privatitzades. Observem que les heretats, eres o sots i mitjanes tenien una presència molt reduïda, mentre que les terres de secà que el 1692 totalitzaven 607,83 jornals passen a 1.226,56 el 1763, un creixement del cent per cent.⁸

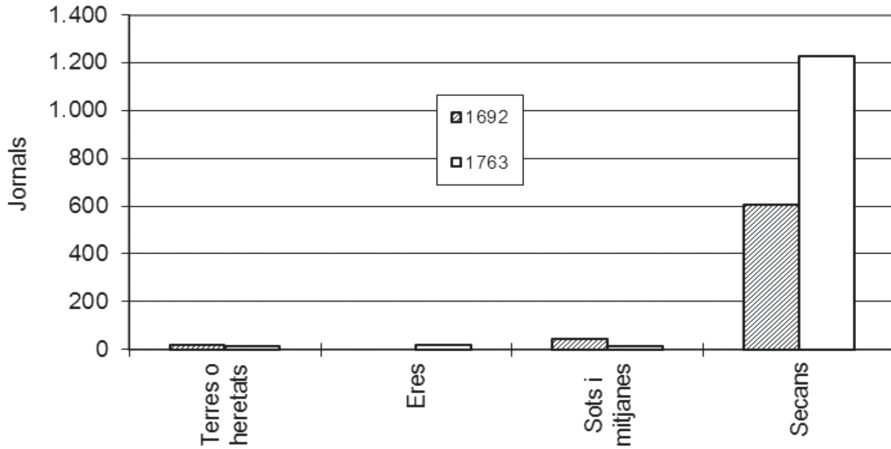
Aquest procés de privatització s'aturarà, momentàniament, amb la sentència del Consell de Castella de 20 de juliol de 1758. Aquesta sentència féu retornar les terres establertes als veïns de Lleida i només autoritzà l'establiment als que tinguessin bestiar de treball fins 12 jornals de terra als secans comunals, amb el cens d'un sou per jornal a favor dels propis. El mateix cens s'establia per als establiments antics que tenim reflectits al gràfic 1. Aquest procés finalitza el 1772 amb la *Concòrdia de General Pacíficació*, aprovada pel Consell de Castella, i feta entre l'Ajuntament, la Confraria de Llauradors —la qual cosa qüestiona que la seva supressió real comencés el 1769, com diuen altres fonts— i el poble de Lleida:

6. Carta del batlle i el síndic de Barbens al comanador demanant poder cultivar el terme, 2 de gener de 1784, "Barbens. Cartas fahents. 47". Armari 8, lligall, 3, Sant Joan de Jerusalem (ACA).

7. BOSCH, M.; CONGOST, R. i GUIFRÉ, P. (1996), "L'assalt als comunals. Tres universitats empordaneses (segles XVII-XVIII)", a (1996, coeditor), J. J. BUSQUETA i E. VICEDO (1986, eds.), *Béns comunals als Països Catalans i a l'Europa Contemporània*, pp. 123-150. Institut d'Estudis Ilerdencs: Lleida. FORNS, J. (1996), "La transformació de les terres comunals a les comarques de Ponent: el cas d'Almenar (Segrià) als segles XVIII i XIX", *Béns comunals...*, pp. 173-190.

8. Llibre Índex, registre 1405, AML.

GRÀFIC I
Terres comunals de Lleida en emfiteusi

Font: Elaborat a partir de les dades quantitatives incloses en el Llibre Index, registre 1405, Arxiu Municipal de Lleida (AML).

que reservado el pasto necesario para las adulas del ganado de lavor, se concediesen todos los sotos y secanos para que se arrendasen, destinando su producto para el pago de varias deudas contrahídas por algunos particulares y cuyo importe se había invertido en utilidad de la causa pública...

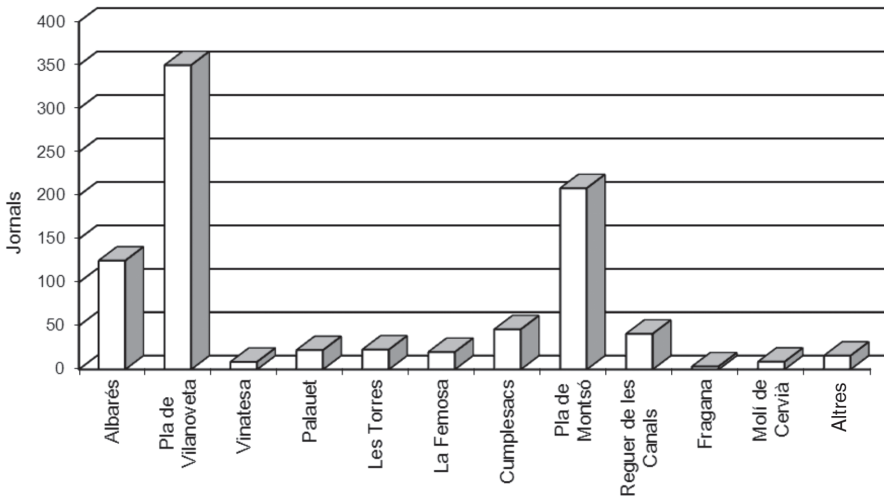
La gestió fou encarregada a una junta formada per un regidor, un majoral de la Confraria, un creditor censalista i un veí de Lleida. Malgrat això, l'Ajuntament tornarà el 1788 i 1789 a fer establiments emfitèutics sobre comunals, fonamentalment en tres partides rurals: el Pla de Vilanoveta —en l'espai de l'antic poble de Vilanoveta de l'Horta—, el Pla de Montsó i l'Albarés, partides on el secà era fonamental. La conflictivitat fou gran per l'oposició de la Confraria.⁹

9. Sobre tot el procés, vegem el relat que fan els majorals de la Confraria de Llauradors, Miquel Pleyán i Antoni Viladot, el 3 de desembre de 1788, demanant informació sobre una nova autorització que el mateix any el Consejo de Castilla havia donat a l'Ajuntament per establir terres comunals de Lleida. Caixa 44, secció Segle XVIII (AML).

En síntesi, si la sentència de 1758 eludia la concessió de terres a la pagesia pobra ja que calia tenir bestiar de treball i no tothom en tenia, les concessions arbitràries dels regidors feren que la major part de la terra establerta el 1789 anés a parar a mans de sis comerciants.¹⁰

GRÀFIC 2

Emfiteusis sobre terres comunals, Lleida, 1789

Font: 1789. Cartas precarias, caixa 45, secció Segle XVIII (AML).

Aquest procés de privatització només parcial en mans pageses tindrà unes conseqüències. La documentació municipal de Lleida permet comprovar el volum de terres comunals i com aquestes es van reduint fins la desamortització de 1855. Les respostes de l'Ajuntament de Lleida a les Preguntes generals (1716) precisen que a Lleida hi ha 9.000 jornals de regadiu, dels quals se'n cultiven 6.000 any per altre i la resta romanen incults. Així mateix hi ha 7.000 jornals més de terres de secà, "siete mil jornales de tierra de secano que solamente produce

10. Les emfiteusis originals es conserven al registre 929 (AML). Podeu consultar les anàlisis a VICEDO RIUS, E. (1991), *Les terres de Lleida i el desenvolupament català del set-cents*; id. (1993), "La conflictividad en las *Terres de Lleida* en el siglo XVIII...".

pastos para los ganados en el invierno”. D’aquests jornals, l’arrendament de Quatre Pilars és de 6.000 jornals de terra, però poden “los naturales y habitantes hazer pacer sus ganaderos mayores y dula en la tierra y pasto de dicho arrendamiento pasciendo las bestias las hierbas de los extremos o margenadas de los límites de las posesiones, sequias y riberas del río Segre”.¹¹

Segons els cadastre de Lleida de 1754¹² a la partida els Quatre Pilars hi havia 2.600 jornals de pastura, que queden inclosos en l’arrendament de les herbes dites de Llevant, les quals produeixen a l’any 7.525 rals. Més 4.682 jornals de pastura, anomenades les herbes de Ponent, incloses en l’arrendament de les carnisseries per un total de 25.815 rals. El 1855 es constaten 1.155 jornals referits als termes de Montagut, Raimat, Alpicat i alguns altres. Aquestes herbes eren les anomenades de Ponent, que, cent anys abans, representaven una superfície quatre vegades més gran.¹³ Sense quantificar, es parlava de los “baldíos” ubicats a una i altra part del riu Segre, que eren diferents de les herbes de Ponent.

La conclusió d’aquesta revisió històrica apunta en la direcció de mostrar que el procés de desenvolupament de la propietat privada no tingué un inici ex nihilo amb la reforma agrària liberal, sinó que hi hagué precedents molt significatius des de finals del segle XVII, en un marc institucional encara d’Antic Règim.

11. “Insiguiendo las Órdenes del Muy Ille Sr Dn Joseph Patiño, Intendente General del RI Exercito y Principado de Cathaluña para la formación del Cathastro...”, caixa 760, secció Cadastre, AML.

12. Repartimiento por menor, 1754, secció Cadastre, registre 1205, AML.

13. “No cabe duda que se hallan exceptuados por el artículo 2º párrafo 9 de la ley arriba citada por ser de aprovechamiento común de los vecinos, y son los montes incultos comprendidos en la antigua jurisdicción de esta Ciudad conocidos con el título de Dehesa o yerbas de Poniente, los cuales por sentencia dictada por el Real y Supremo Consejo de Castilla en 20 Julio de 1758, en el pleito de delación instado por los labradores de Lérida contra los Regidores de la misma, no pertenecen a la clase de Propios y si al aprovechamiento común de vecinos como se lleva dicho”. 1855, Antecedentes de los bienes del común sujetos a la desamortización, registre 1520, AML.